

SAVREMENI IZAZOVI I PERSPEKTIVE GRAĐANSKOG PRAVA U KONTEKSTU PRIRODE PRAVA VLASNIŠTVA

UDK: 347.427:342.7

DOI 10.51558/2712-1178.2025.11.1.77

Prethodno naučno saopćenje

Anes Mehić, magistar prava

Doktorant na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli

RMU „Banovići” d.d. Banovići

e-mail: anesmehic@hotmail.com

SAŽETAK

Razvoj građanskog prava ne može se odvojiti od uticaja ideologije pravnog pozitivizma, posebno kada je u pitanju čvrsto utemeljeni globalni okvir unutar kojeg su izazovi i perspektive građanskog prava podložni promjenama i shodno tome posljedični po subjektivna prava adresata normi. Pravni pozitivizam, čiji principi su naslonjeni na pozitivističku filozofiju, igra dominantnu ulogu u utemeljenju pravnih poredaka i uloge zakonodavaca. U kontekstu građanskog prava to se neposredno odražava na prirodu prava vlasništva. Radi se o stalnom preispitivanju prava vlasništva, kao subjektivnog prava, unutar kojeg se teza o apsolutnosti vršenja privatne pravne vlasti, podvrgava ograničenjima pravnog poretka. Iz tih razloga perspektiva građanskog prava, kada je riječ o pravu vlasništva, u međusobnoj je vezi sa društveno-političkim okvirom. Drugim riječima, liberalno proklamovani ideal da pravo vlasništva uključuje najširu pravnu vlast ograničen je različitim zahtjevima koji se podvode pod interese pravnog poretka. Drugim riječima, kroz izazove i perspektive prava vlasništva u globalnim društvenim odnosima i okvirima prisutne su stare, odnosno konstantne tendencije liberalnog, individualnog i kolektivističkog percipiranja vlasništva. Razumijevanje prava vlasništva, kao neprikosnovenog ljudskog prava, treba da ostvari svoje utemeljenje u praksi, ali ako interesi pravnog poretka zahtijevaju drugačije normiranje predmeta prava vlasništva time dolazi do nužnih ograničenja. U tom smislu duboko utemeljen globalni okvir utiče na domaće pravne sisteme vezano za prirodu i ograničenje prava vlasništva, pa se nužnim nameće zauzimanje drugačijeg pravno-filozofskog i dogmatskog pristupa u razumijevanju vlasništva.

Iz tih razloga problem i predmet istraživanja imao je za cilj da razmotri i pozicionira prirodu prava vlasništva polazeći od konteksta teorijskog razilaženja i uzimajući u obzir postojeći globalni okvir koji utiče na afirmaciju stajališta o prirodi prava vlasništva u smislu njegovog ograničenja. Nužno je bilo razmotriti da li su ograničenja prava vlasništva karakteristična za idejnu osnovu vlasništva kao najšire kategorije i temeljem kojih razloga se može racionalizirati ograničenje prava vlasništva, a pri tome uzimajući u obzir realno stanje domaćeg i globalnog okvira. Na temelju takvih spoznaja razmotreni su različiti aspekti prirode prava vlasništva u ustavnosudskoj praksi i intencije ograničenja prava vlasništva u svjetlu novih savremenih i globalnih tendencija.

Ključne riječi: vlasništvo, pravo vlasništva, ograničenje prava vlasništva, priroda prava vlasništva, javna vlast, globalni okvir, pravo na vodu

1. UVOD

Savremeni izazovi i perspektive građanskog prava u kontekstu prirode prava vlasništva nameću nužnu potrebu angažmana države, odnosno javne vlasti u redefinisaju pristupa poimanja prirode vlasništva, ali i prava vlasništva, kao subjektivnog prava bez čijeg izvršavanja nije moguće održati sigurnost društvenih i pravnih odnosa.¹ Ukoliko bi se tražili razlozi koji bi

1 Država, odnosno javna vlast s obzirom na dinamičnost i odgovornost mora preuzimati sve veću ulogu u reguliranju i očuvanju životne sredine od kojih zavisi ostvarenje pojedinačnih ljudskih prava. U vezi toga je i predmet „*Tribunal administratif de Paris, 14 octobre 2021: L’Affaire du Siècle: l’Etat devra réparer le préjudice écologique dont il est responsable*“ koji je okarakterisan kao „slučaj veka“ gdje je Upravni sud u Parizu presudom od 14. oktobra 2021. godine, prvi put naložio, da država sanira posljedice svojih propusta u borbi protiv klimatskih promjena i da nadoknadi štetu koja je nastala prekoračenjem granice dopuštene emisije gasova sa efektom staklene bašte. U ovom slučaju presudom je najavljeno pooštavanje i proširenje odgovornosti države za stanje životne sredine, a time i za mogućnost ljudi da ostvaruju pravo na zdravu životnu sredinu u svim njegovim činiocima, uključujući i sektorsko pravo na udisanje čistog vazduha. Nikolić Dušan, „*Pravci razvoja univerzalnog ljudskog prava na zdravu životnu sredinu*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad 2023,

opravdali osnov novog pristupa, onda se mora uzeti u obzir da globalni okvir (zaštita životne sredine, problemi vodnih resursa² i dr.), neminovno zahvata i postojeće državne okvire, uključujući i bosanskohercegovački društveni i pravni poredak, pa se u tom kontekstu mora razmotriti novi pristup posmatranja vlasništva i pravnog statusa vodnih resursa. Postojeći zakonski okvir zaštite javnog interesa kroz koncept zakonskih ograničenja ne može biti dostatan da se odupre djelovanju globalnih odnosa. Pravni rezon treba da bude vezan intencijom da se onemogući zloupotreba privatnog prava vlasništva od izvanpravnih subjekata kada je u pitanju egzistencijalni vodni resurs i ljudsko pravo na vodu.³ Iz tih razloga izazovi bosanskohercegovačkog građanskog prava se ne smiju odvojiti od globalnih rasprava i prijedloga kada je u pitanju model uređenja vodnih resursa.

vol. 57, br. 1, str. 71-97, 85-86.

- 2 Zagađivanje voda predstavlja jedan od najakutnijih problema životne sredine sa kojim se susreće čovečanstvo. U svetlu činjenice da voda podrazumeva fundamentalni preduslov života, potrebno je posmatrati i budućnost planete koja je svakako, između ostalog, određena i količinom i kvalitetom vode koja će nam biti dostupna. Prema podacima Svetske zdravstvene organizacije, skoro jedna milijarda ljudi živi bez pristupa vodi za piće, dok je sa nepostojanjem sistema za sanitaciju suočen više od dve i po milijarde ljudi širom sveta (World Health Organization – Drinking water, 2018). Predviđanja ove organizacije su da će u 2025. godini više od polovine svetske populacije živeti u okolnostima koje podrazumevaju otežan pristup sigurnoj i čistoj vodi za piće. Navedene činjenice nedvosmisleno ukazuju na to da nedostatak upotrebljive vode ozbiljno pretili da ugrozi opstanak čoveka, te je ovom problemu posvećena velika pažnja međunarodne zajednice koja se pre svega manifestuje kroz uspostavljanje globalnih standarda zaštite voda. Mladenov M. Marijana, Milojević Lj. Goran, „*Ljudsko pravo na vodu sa posebnim osvrtom na praksu Evropskog suda za ljudska prava*“, Strani pravni život, 2019, br. 2, str. 109-119, 109-110.
- 3 Postojanje ljudskog prava na vodu, kao i njegov sadržaj, predstavljaju predmet brojnih doktrinarnih razmatranja, ali u teoriji i dalje nije postignut konsenzus u pogledu navedenih pitanja. Definisanje prava na vodu kao ljudskog prava zahtijeva determinisanje njegovih komponenti sa aspekta određivanja pojma ljudskih prava. U navedenom smislu, standardi normativnog koncepta prava na vodu, na osnovu analiziranih akata univerzalnog karaktera,

Dakle, da li pravo na vodu isključivo posmatrati, kao subjektivno građansko pravo ili univerzalno ljudsko pravo, odnosno da li izvorišta pitke vode treba privatizovati i shodno tome izgubiti kontrolu nad ovim prirodnim resursom?⁴ U tom smislu ne treba zanemariti prirodu vlasništva koja se u širem smislu suštinski svodi na sadržaji ograničenja prava vlasništva i shodno tome može da utiče na funkciju i karakter samih društvenih, ali i globalnih odnosa. Zakonska ograničenje prava vlasništva postavila su krajnju granicu do kojih može dosegati vlasnikova pravna vlast, čime javna vlast postaje dominantan faktor u upravljanju vlasničkim i posljedično drugim društvenim odnosima, što je sa aspekta neoliberalne doktrine i kapitalističkih odnosa protivno tržišnom načinu privređivanja, ali i slobodi vlasničko pravnih odnosa, posebno što vlasništvo tim odnosom poprima sve veću društvenu funkciju, a gubi privatnopravnu i shodno tome slobodu uređivanja privrednih odnosa.

Problem i predmet istraživanja polazi od razmatranja izazova i perspektive građanskog prava vezano za prirodu prava vlasništva u kontekstu globalnog pozicioniranja prava na vodu, uzimajući u obzir da interesi pravnog i globalnog poretka pretenduju da izvanpravno utiču na način i obim vršenja vlasnikove privatne pravne vlasti na stvari, odnosno da iskoriste koncept privatnog vlasništva kada su u pitanju prirodni resursi. Uvažavajući važnost problema i predmeta istraživanja, suštinski cilj rada ogleda se u tom da potakne raspravu u vezi izazova i perspektive građanskog prava kada su u pitanju globalni odnosi pozicioniranja prava na vodu, relativizaciji vode kao općeg dobra, ali i širim ograničenjima prava vlasništva kada je u pitanju pravo na opću upotrebu pitke vode. Shodno tome, da se daju prijedlozi de lege ferenda i ukaže na važnost javnopravne kontrole nad vodnim resursima s obzirom da prevazilazi granice pravne teorije i duboko zadire u zaštitu egzistencijalnog prava na život.

zasnivaju se na sljedećim ključnim elementima: pravo na dovoljnu količinu vode za podmirivanje osnovnih potreba, dostupnost i pristupačnost neophodne količine vode odgovarajućeg kvaliteta i obaveze države i druga prava pojedinaca koja proizilaze iz ovog osnovnog ljudskog prava. *Ibid.*, 110, 113.

- 4 O raspravama vezano za pravo na vodu kao ljudsko pravo ili subjektivno pravo više u: Nikolić Dušan, Miodorović Sloboda, „*Svojinski odnosi i pravo na vodu u epohi masovnih migracija*“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta*, Novi Sad 2016, vol. L, br. 4, str.1083–1101

Uvažavajući problem i predmet istraživanja, te cilj koji se želi postići, osnovna hipoteza je zasnovana na tezi da je usljed globalnih odnosa, a radi zaštite prava na vodu, kao ključnog prirodnog resursa za opstanak svih pripadnika društvene zajednice, potrebno preispitati važnost javne vlasti i državnog intervencionizma u pogledu prirode vlasništva i prava na vodu stavljajući vlasništvu kontekst društvene funkcije, a s druge strane, izazove i perspektivu građanskog prava staviti u kontekst onemogućavanja privatizacije vodnih resursa i potrebe prilagođavanja građanskog prava u pravcu zaštite prava na vodu kao ljudskog prava.

2. TEORIJSKI KONTEKST PRIRODE PRAVA VLASNIŠTVA

Terminologija i pojmovna aparatura kojom se pravnici vijekovima služe, nije u dovoljnoj mjeri razvijena i usaglašena.⁵ Ta manjkavost dolazi do izražaja i kada se otvori pitanje apsolutnosti prava vlasništva.⁶ Pravnici koji pripadaju različitim pravnim kulturama imaju različite poglede na tu problematiku, pa čak i među onima koji su školovani u duhu iste pravne tradicije često nema pune saglasnosti o pojmovnim elementima i osnovnim obilježjima prava vlasništva.⁷ U početku se smatralo da je pravo vlasništva apsolutno u smislu da daje mogućnost vlasniku da čini sa svojom stvari sve što želi, a kasnije je šire prihvaćeno mišljenje da je ono takvo jer daje titularu najširi krug ovlaštenja (*plena in re potestas*).⁸ U novijoj literaturi su zastupljena oba stanovišta s tim da se sve češće polazi od teze da je pravo vlasništva apsolutno jer mu je nametnut najširi krug ovlaštenja.⁹ Vezivanje pojma apsolutnosti za krug ovlaštenja je u skladu sa višedecenijskom tendencijom rasta državnog intervencionizma u sferi privatnog prava i sa potrebom društvene zajednice da povremeno uvodi nova ograničenja.¹⁰ U tom smislu odavno je institut ograničenja i oduzimanja prava vlasništva zauzeo suštinski odnos prema apsolutnosti privatne pravne vlasti vlasnika na stvari.

5 Nikolić Dušan, „Apsolutnost svojine u francuskom pravu“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, 2014, vol. XLVIII, br. 4, str. 85–101., 88.

6 *Ibidem.*

7 *Ibidem.*

8 *Ibidem.*

9 *Ibidem.*

10 *Ibidem.*

Ograničenje i oduzimanje prava vlasništva u današnjem globalnom okviru određeno je stvarnošću koja je drugačija u odnosu na period i vrijeme kada su vođene doktrinarne rasprave o dominaciji privatnog ili kolektivnog prava vlasništva, odnosno da li prirodu vlasništva treba vezati za ideologiju liberalizma ili socijalizma, kao oblika društvenog, odnosno državnog uređenja. U cilju potpunijeg razumijevanja postojećeg okvira ili tendencija vezano za ograničenje i oduzimanje prava vlasništva, potrebno je ukazati na neke osnovne crte doktrinarnih rasprava koje su vođene u proteklom periodu. Pojedine razvijene zapadnoevropske i, sa druge strane, tranzicione istočnoevropske zemlje, nalaze se na različitim idejnim i ideološkim pozicijama kada su u pitanju pojmovna obilježja prava vlasništva i shvatanja o njenoj apsolutnosti.¹¹ Na Istoku Evrope, koji je decenijama bio prepoznatljiv po prenatlaženom državnom intervencionizmu i drastičnom sužavanju privatnog vlasništva, danas dominira neoliberalni koncept.¹² Na Zapadu, koji se tradicionalno smatra oličenjem slobode i demokratije, država sve više zalazi u građanskopravne odnose i u značajnoj mjeri ograničava pravo vlasništva.¹³

Osnovu doktrinarne rasprave o nužnosti ograničenja i oduzimanja prava vlasništva čini teza da neograničenost privatnog prava vlasništva ili vlasnikove privatne pravne vlasti ne može biti prihvatljiva s obzirom da se time ugrožavaju interesi pravnog poretka. Ideja apsolutnost privatne pravne vlasti na stvari koju zagovara liberalni koncept privatnog vlasništva ili individualistička teorija vlasništva nije mogla biti ostvarena u praksi pravnih odnosa. Jer uzimajući u obzir složene društvene odnose, te bojazan da bi apsolutnost prava vlasništva na stvari bila protivna interesima različitih sudionika pravnog prometa, ali i interesima pravnog poretka, nametnulo se pitanje da li titular prava vlasništva ima potpunu pravnu vlast na stvari ili su granice privatne pravne vlasti prava vlasništva nužne i prirodne u odnosu na liberalni koncept vlasništva?¹⁴ Granice pravne vlasti prava vlasništva treba posmatrati kao instrument pravnog poretka koji utiče na sadržaj prava vlasništva potičući tako relativizaciju potpune privatne pravne vlasti na stvari, kao temeljne pojmovne strukture prava vlasništva.¹⁵ Potpunost i

11 *Ibid.*, sažetak

12 *Ibidem.*

13 *Ibidem.*

14 Mutapčić Hamid, Mehić Anes (2023), *Sticanje nekretnina od nevlasnika, odnos šerijatskog i pozitivnog zakonodavstva*, Off-Set Tuzla, Tuzla, 2023, 64.

15 *Ibidem.*

nepovredivost privatne pravne vlasti titulara subjektivnog prava vlasništva dovodi se u pitanje kroz način ograničenog izvršavanja sadržaja prava vlasništva.¹⁶ Naime, apstraktno individualističko određenje prava vlasništva, kao potpune privatne pravne vlasti na stvari, naišlo je na veliku kritiku predstavnika kolektivističkog koncepta vlasništva, predstavnika ekonomskog determinizma, a posebno zahtjeva pravnog poretka, odnosno različitih interesnih sfera.¹⁷ Dakle, nasuprot pojmovno liberalnom određenju prava vlasništva, kao potpune privatne pravne vlasti na stvari, pozitivno pravo, ipak, takav liberalni pristup nastoji podrediti pravilima praktičnog izvršavanja privatne pravne vlasti.¹⁸ Time je široko polje privatne autonomije individue, kao sadržaja liberalnog koncepta prava vlasništva, dovedeno u pitanje.¹⁹ Ovo zato što je koncept liberalne teorije vlasništva utemeljen na pretpostavci slobode, odnosno pravilu da je vlasnik ovlašten činiti sa svojom stvari sve što mu nije baš zabranjeno, a da nije dužan činiti išta što mu nije baš naređeno.²⁰ Takvo etabliranje privatnog vlasništva vremenom postajalo sve više štetno za društveni kontekst, zbog čega su praksa i interesi pravnog poretka ukazali da privatna pravna vlast u činu izvršavanja mora biti podvrgnuta ograničenjima.²¹ Tako je pojmu vlasništva koji sadrži potpunu privatnu pravnu vlast na stvari, suprostavljene teorijski koncept da, zapravo, pravo vlasništva nije pojmovno neograničeno i da su mu imanentna ograničenja.²² Protagonisti takvog pristupa težili su tome da pravo vlasništva bude stegnuto i ograničeno, da ograničenja budu ugrađena u sadržaj prava vlasništva, tako da mu budu imanentna (unutrašnje granice prava vlasništva), a da pravo

16 *Ibidem.*

17 *Ibidem.*

18 *Ibidem.*

19 *Ibidem.*

20 Gavella N. *et al.* (1998), *Stvarno pravo*, Informator d.d. Zagreb, Zagreb, 303.

21 Mutapčić Hamid, Mehić Anes, *op.cit.* 65.

22 Već je prilikom rada na donošenju njemačkog BGB postojala značajna opozicija uspostavljanju individualistički orijentiranog pravnog uređenja, i tome odgovarajućeg pojma prava vlasništva. Prigovore su stavljali i tako veliki autoriteti kao Rudolf Jhering i Otto v. Gierke. Gierke je, pozivajući se na germansku pravnu tradiciju, smatrao da pravo vlasništva nije ni pojmovno neograničeno pravo, da su mu imanentna ograničenja, čak da je i eksproprijacija imanentna pravu vlasništva. Gavella, N. *et.al.* (1998), *Stvarno pravo*, *op.cit.*, 262.

vlasništva ovlašćuje vlasnika samo na ono što mu izričito dopušta.²³ Tada bi viša vlast (javna vlast, zakonodavac, ili neko tijelo javne vlasti) davala pojedincima pravo vlasništva s onakvim sadržajem za kakav bi smatrala da bi ono trebalo imati s obzirom na vrstu stvari i vrstu subjekta, a preostali bi dio pravne vlasti u vezi stvari ostajao javnoj vlasti (nekim njezinim tijelima u uloji predstavnika društva kao cjeline - državi, općini ili si.).²⁴ U tom smislu Jhering ističe da nije tačno da svojina po svojoj ideji u sebi uključuje apsolutnu vlast raspolaganja, te da svojinu u takvom obliku društvo ne može da trpi i nikad je nije trpjelo - ideja svojine ne može u sebi da sadrži nešto što bi protivrječilo ideji društva.²⁵ Međutim, doktrina o unutrašnjim granicama prava vlasništva je odbačena i zamijenjena doktrinom o općim ograničenjima izvršavanja prava vlasništva, kao i socijalnom vezanosti vlasništva.²⁶ To znači da je izvršavanje svih privatnih prava, uključujući i pravo vlasništva, podvrgnuto ograničenjima koja djeluju "izvana", iz pravnog poretka, makar i ne bila izričito propisana.²⁷ Legitimacija ograničenja prava vlasništva temeljem doktrine o općim ograničenjima crpi se iz interesa pravnog poretka, a ne iz pojmovnog ograničenja prava vlasništva, kao njegovog inherentnog dijela što je bila argumentacija teorije o unutrašnjim granicama prava vlasništva.²⁸ Drugim riječima, interesno određivanje granica pravne vlasti predstavlja protutežu klasičnom učenju o načelno neograničenom pravu vlasništva.²⁹ Tako potpuna i nekontrolisana privatna autonomija pojedinca potencijalno može dovesti do zloupotrebe prava, pa je data legitimacija pravnom poretku da može zadirati u sferu vlasničko-pravnih odnosa, što čime je apsolutna sloboda, kao ideal liberalne doktrine, osporena.³⁰

23 *Ibidem.*

24 *Ibidem.*

25 Stojanović Dragoljub (1980), *Stvarno pravo*, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 50.

26 Gavella Nikola, „Ograničenja prava vlasništva“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka (1991) br. 2, 355.

27 *Ibidem.*

28 Mutapčić Hamid, Mehić Anes, *op.cit.* 67

29 *Ibidem.*

30 *Ibidem.*

3. KONCEPT OGRANIČENJA PRAVA VLASNIŠTVA U POZITIVNOM PRAVU

Pravni poredak uobličen u pozitivističkoj doktrini i pod plaštom različitih interesa legitimisan je da odlučuje o granicama privatne pravne vlasti na stvari, odnosno o načinu izvršavanja pravne vlasti.³¹ Pri tome, priroda i vrsta općih ograničenja određuje se putem ustavnih, odnosno zakonskih normiranja s tim da kao takva ne moraju biti izričito postavljena; ona su - prema shvaćanju koje je u današnje doba najšire usvojeno - implicate sadržana u pravnom poretku.³² Prema tome, potpunost privatne pravne vlasti na stvari postaje podložna javnopravnim intervencijama, što znači da javno pravo direktno zadire u privatno pravo tj. sferu prava vlasništva, pa se granica vlasnikove pravne vlasti, koja je uslovljena javnopravnim intervencijama na način kako je naprijed navedeno, u doktrinarnom smislu, pravnotehnički uobličuje kroz promjenjivost sadržaja vlasnikove pravne vlasti i mehanizam utjecanja na nju (tzv. elastičnost vlasništva).³³ Određivanje granica vlasnikove pravne vlasti na stvari vrši se kroz model uskog određivanja sadržaja prava vlasništva, odnosno sužavanjem njegovog sadržaja.³⁴ Vlasniku se putem zakonskih odredbi daje uzak obim ovlaštenja na stvari, dok se preostalo zadržaje za kolektivitet, odnosno javnu vlast koja uvijek može da zadire u pravnu vlast, koji model je bio karakterističan za socijalistički koncept određenja prava vlasništva.³⁵

U tom smislu pozitivno pravo³⁶ propisuje mogućnost ograničenja stvarnih prava.³⁷ Radi se o temeljnoj odredbi kojom se ograničava apsolutnost prava vlasništva i afirmiše javni interes. Ove zakonske odredbe treba tretirati kao izuzetke od pravila da se vlasništvo ne može oduzeti ili ograničiti, da

31 Mutapčić Hamid, Mehić Anes, *op.cit.* 68

32 Gams Andrija (1963), *Uvod u građansko pravo: opšti deo, peto prošireno izdanje*, Naučna knjiga, Beograd., 253

33 Mutapčić Hamid, Mehić Anes, *op.cit.* 68

34 Gavella N. et al.(1998), *Stvarno pravo, op.cit.*299.

35 *Ibidem.*

36 Zakon o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine - ZSP F BiH, Službene novine F BiH, br. 66/2013, 100/13 i 32/2019 - odluka US.

37 Član 2. ZSP FBiH propisuje da se pravo vlasništva i druga stvarna prava mogu protiv vlasnikove volje oduzeti ili

svako ima pravo na mirno uživanje svog prava vlasništva.³⁸ Isto tako, ZSP FBiH reguliše i zabranu zloupotrebe prava u smislu da je zabranjeno vršenje prava iz zakona suprotno cilju zbog kojeg su ta prava ustanovljena ili priznata.³⁹ Ovo ograničenje prava vlasništva poniklo je iz shvatanja o ograničenosti i neodrživosti individualnog koncepta prava vlasništva, igrađivanog od rimskog prava u kojem je vladajuće načelo da onaj ko se koristi svojim pravom drugome ne šteti („qui suo iure utitur neminem laedit“).⁴⁰ Teorija smatra da ograničenja koja su propisana u odredbi člana 2. ZSP FBiH imaju za cilj zaštitu javnog interesa, dok je zabrana zloupotrebe prava ograničenje, koje ima za cilj da sprečavajući ekstremno vršenje jednog prava vlasništva, omogući prije svega svim vlasnicima, ali i subjektima drugih stvarnih prava, da jednako uživaju svoja prava, što je prvenstveno u privatnom interesu, a posebno i u javnom pravu.⁴¹ Dakle, zabrana zloupotrebe prava prema ZSP FBiH spada u područje objektivističke teorije zabrane zloupotrebe prava koja za postojanje zloupotrebe prava ne traži izričitu namjeru ili čak isključivu namjeru nanošenja štete drugome, što je obilježje individualističke teorije zloupotrebe prava, što omogućava sudu da određenu radnju vršenja prava tretira objektivno, tj. da li ona izlazi izvan okvira uobičajenog načina vršenja nekog stvarnog prava.⁴² Iako u doktrini ograničenja vlasništva pravilo da vlasništvo obavezuje igra dominantnu ulogu, ZSP FBiH ne sadrži to pravilo, što ne može da znači da nema važnu ulogu, jer u suštini svi vidovi ograničenja vlasništva su izraz tog općeg načela prema kojem vlasništvo nije potpuno apsolutno i potpuno neograničeno.⁴³ U uskoj i nerazdvojivoj vezi s naprijed navedenim

ograničiti samo u javnom interesu i poduvjetima predviđenim zakonom u skladu s principima međunarodnog prava, a zakonom se, u javnom interesu, a naročito radi zaštite prirodnih bogatstava, okoline, zdravlja ljudi, kulturnohistorijske baštine i sl., može ograničiti ili posebno urediti način korištenja i raspolaganja određenim stvarima.

38 Babić I. et al. (2014), *Komentar Zakona o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine*, Privredna štampa, Sarajevo, 139.

39 Član 4.

40 Babić I. et al., *op.cit.* 147.

41 *Ibidem*.

42 *Ibid.*, 148.

43 *Ibid.*, 149

ograničenjima, stoje opća⁴⁴ i posebna ograničenja⁴⁵ prava vlasništva, te ograničenja prava vlasništva na temelju zakona⁴⁶ i pravnog posla.⁴⁷ U teoriji se smatra da se putem opštih i posebnih ograničenja prava vlasništva ostvaruju određeni interesi društva čime vlasništvo postalo javna ustanova.⁴⁸ U kontekstu ograničenja prava vlasništva važan je i institut dobra od općeg interesa⁴⁹

-
- 44 Član 18. ZSP F BiH propisuje da je vlasnik dužan u vršenju svog prava postupati obzirno prema općim i tuđim interesima, a vlasnik je dužan trpiti zahvat u svoju stvar ukoliko je zahvat potreban radi otklanjanja štete koja nekome neposredno prijeti, a koja je nesrazmjerno veća od one štete koja za vlasnika proizlazi iz zahvata. Pored toga, vlasnik nekretnine je dužan trpiti zahvate u svoju stvar poduzete na tolikoj visini ili dubini koje isključuju opravdanje vlasnika da zabrani te zahvate.
- 45 Član 19. ZSP F BiH propisuje da vlasnik stvari ne smije izvršavati svoje pravo vlasništva preko granica koje su svim vlasnicima takvih stvari postavljene na osnovu ovog ili posebnog zakona radi zaštite interesa i sigurnosti države, prirode, ljudske sredine i zdravlja ljudi.
- 46 Član 20. ZSP F BiH propisuje da pravo vlasništva može u javnom interesu biti oduzeto ili ograničeno uz naknadu, u skladu sa zakonom.
- 47 Član 21. ZSP F BiH propisuje da vlasnik može u svaku svrhu koja nije zabranjena svoje pravo ograničiti ili opteretiti., a ako vlasnik pravnim poslom odredi zabranu otuđenja ili opterećenja nekretnine ta zabrana djeluje prema trećima samo ako je upisana u zemljišnu knjigu s tim da će ograničenje prava vlasništva na pokretninama radi osiguranja tražbine djelovati prema trećoj osobi ako je to ograničenje upisano u odgovarajući javni registar ili ako je treća osoba za njega znala.
- 48 Babić, I. *et. al.*, *op.cit.* 201.
- 49 Član 8. ZSP F BiH propisuje da stvari za koje je posebnim zakonom određeno da su dobra od općeg interesa uživaju posebnu zaštitu. Stvari od općeg interesa, a koje nisu istovremeno opća dobra, kao što su npr. građevinska zemljišta, poljoprivredna zemljišta, šume i šumska zemljišta, zaštićeni dijelovi prirode, biljni i životinjski svijet, stvari od kulturnog, historijskog i ekološkog značaja, mogu biti objektom prava vlasništva i drugih stvarnih prava. Vlasnici i nosioci drugih stvarnih prava na dobrima od općeg interesa dužni su vršiti svoja prava u skladu sa načinom upotrebe i korištenja, propisanim posebnim zakonima. Posebnim zakonom se propisuje da li vlasnici

u okviru kojeg se vlasnicima posebnim zakonom nameću dužnost da vrše svoja prava u skladu sa načinom upotrebe i korištenja propisanim tim posebnim zakonom.

Dakle, suštinski aspekt tog uređenja čini javni i/ili opći interes temeljem kojeg se uopće može, ali i mora razmatrati pitanje da li sadržaj prava vlasništva podliježe ograničenjima, odnosno oduzimanju i ko može predvoditi taj osjetljivi proces koji duboko zadire, s aspekta liberalne doktrine, u privatna prava pravnih subjekata. Kada govorimo o ograničenju i oduzimanju prava vlasništva, uobičajeno je da se takvi zahvati u pravo privatnog vlasništva mogu poduzimati kada je to od javnog interesa.⁵⁰ Odnosno, kada je takav zahvat, bilo da se vlasništvo ograničava ili oduzima, u interesu šire društvene zajednice.⁵¹ Ono što izaziva sporenje jeste pitanje da li su ta dva pojma identična ili eventualno različita, kako se definiše javni interes, odnosno opći interes, način njihove primjene u praksi s obzirom da se državna vlast uvijek može pozvati na javni ili opći interes u cilju uvođenja ograničenja i oduzimanja prava vlasništva, te na kraju da li se može govoriti i o naknadi za ograničenje, odnosno, oduzimanje prava vlasništva po osnovu javnog ili općeg interesa? U pogledu pitanja razlikovanja izraza „opći interes“ i „javni interes“ isto se pojavilo pred Europskim sudom za ljudska prava koji je u svojoj presudi *James and Others v. The United Kingdom* (1986.) zauzeo sljedeći stav: „Prema mišljenju Suda, čak i kada bi mogla postojati razlika između koncepata „javnog interesa“ i „općeg interesa“ u čl. 1 (P1-1), u pitanju o kojem se ovdje radi ne može se povući nikakva fundamentalna razlika koju navode podnositelji između ta dva koncepta.“ Iz navedenoga,

dobara od općeg interesa imaju pravo na naknadu za ograničenja koja trpe i pod kojim uvjetima. Ako je vlasnik u pogledu neke svoje stvari podvrgnut ograničenjima radi zaštite interesa i sigurnosti Federacije Bosne i Hercegovine, kantona ili jedinica lokalne samouprave, prirode, ljudskoga okoliša ili zdravlja ljudi, koja od njega, ali ne i od svih ostalih vlasnika takvih stvari, zahtijevaju težu žrtvu, ili ga inače dovode u položaj nalik na onaj u kojem bi bio da je izvršena eksproprijacija onda on ima pravo na naknadu kao za oduzimanje vlasništva, a što će se urediti posebnim zakonom.

50 Staničić Frane, „Razlikovanje javnog interesa, općeg interesa i interesa Republike Hrvatske u kontekstu javnopravnih ograničavanja prava vlasništva“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 55, br. 1 (2018): 111-129,111.

51 *Ibidem*.

može se zaključiti da ESLJP u osnovi smatra da između ova dva izraza nema supstancijalne razlike („čak i kada bi mogla postojati razlika...“).⁵² Prema tome, postojeći normativni koncept ograničenja prava vlasništva u pozitivnom pravu FBiH odraz je široko prihvaćenog konsenzusa o važnosti ograničenja prava vlasništva u savremenim pravnim porecima. U tom smislu i pozitivno bosanskohercegovačko pravo štiti javni interes, odnosno pozicionira javnu vlast da može intervenirati u sistem vlasničkih odnosa pod uslovima koje definišu najviši pravni akti poretka. Ovo posebno dolazi do izražaja u pitanjima reguliranja pravnog statusa vode, kao općeg dobra i prava na vodu, kao univerzalnog ljudskog prava.

4. GLOBALNI KONTEKST – IZAZOVI OGRANIČENJA PRAVA VLASNIŠTVA

U savremenom dobu, koje je opterećeno raznim ekonomskim, društvenim i socijalnim krizama i poremećajima, ključnu poziciju zauzima i poremećaj prirodnih resursa ili njihova nestašica zbog čega globalni odnosi dominantno utiču na sferu javnog prava sa direktnim ili indirektnim posljedicama na sferu privatnog prava. Kao jedan od važnih prirodnih resursa ili javnih dobara je i pitanje vodnih resursa koje zauzima važnu poziciju s obzirom da je sve više učestalija potreba za eksploatacijom vodnih resursa u komercijalne i privatne svrhe od strane države, lokalnih zajednica, privatnih pravnih lica i pojedinaca.⁵³ Uloga države u sferi eksploatacije vodnih resursa se vremenom sve više mijenjala da bi u današnjem vremenu zauzela proaktivni pristup gdje je interes društvene zajednice iznad interesa pojedinca u smislu da državni organi određuju način na koji će se koristiti vodni resursi.⁵⁴ U tom smislu u pravnoj teoriji postoje različita teorijska polazišta i objašnjenja u vezi pitanja da li postoji univerzalno ljudsko pravo na vodu.⁵⁵ Mišljenja se kreću od toga da je riječ o pravu u nastajanju, sui generis pravu, pravu koje je implicitno sadržano u pojedinim ljudskim pravima, odnosno, da je riječ o pravu koje se izvodi iz postojećih ljudskih prava.⁵⁶ Često se uzima da je pravo na vodu komponenta prava na život, ali isto tako se pravo na vodu

52 *Ibid.*, 113.

53 Nikolić Dušan, Miodrović Sloboda, *op.cit.*1087.

54 *Ibidem.*

55 *Ibid.*, 1088

56 *Ibidem.*

dovodi u vezu sa pravom na dostojanstvo, pravom na zdravlje i pravom na odgovarajući životni standard.⁵⁷ Prema tome, pravo na vodu nameće drugačiji pristup u percepciji prava vlasništva, jer bez osiguranja vode za sve nije moguće ostvariti ni pravo na život, dostojanstvo, zdravlje i odgovarajući životni standard. Isto tako, praksa Evropskog suda za ljudska prava tretirala je pravo na vodu u vezi sa zabranom nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i pravom na pravično suđenje iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i pravom na zaštitu imovine iz člana 1 Protokola 1 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.⁵⁸ Također, prema mišljenju Evropskog suda za ljudska prava, mogućnost tužilaca da koriste vodu za piće sa svog izvora predstavlja činilac prava vlasništva na zemljištu na kome se nalazi izvor vode.⁵⁹ Implikacije razumijevanja prava na vodu isključivo kao subjektivnog prava ili univerzalnog ljudskog nužno se odražavaju i na sadržaj vlasničkih ovlaštenja. Ukoliko je pravo na vodu isključivo građansko subjektivno pravo ovlaštenje za korištenja vodnih resursa ima samo neko (određeni pripadnik konkretne društvene zajednice), a ukoliko je pravo na vodu univerzalno ljudsko pravo tada pravo na korištenje vodnih resursa ima svako (bilo koje ljudsko biće, nezavisno od toga da li pripada istoj zajednici ili ne).⁶⁰ U tom slučaju se postavlja pitanje konkurencije, odnosno mogućeg sukoba građanskog subjektivnog i univerzalnog ljudskog prava u pravnoj situaciji kada vlasnik nekretnine može da traži isključenje trećeg lica, a treće lice sasvim suprotno od toga, da mu se omogući pristup izvorištu, radi namirenja potrebe za vodom?⁶¹

U širem smislu posmatrano kada je u pitanju odnos subjektivnih građanskih prava i univerzalnih ljudskih prava, prisutne su tendencije ili promjene u savremenim pravnim sistemima koje podržavaju supremaciju (nadređenost) ljudskih prava u odnosu na građanska subjektivna prava, odnosno radi se o tzv. konstitucionalizaciji ili poustavljenju privatnog prava, pod kojom se, između ostalog, podrazumijeva i (direktna ili indirektna) primjena ljudskih prava zagwarantovanih ustavom, u građanskopravnim sporovima.⁶² Posljedično, relevantnost stanovišta da je pravo na vodu jedno od univerzalnih ljudskih prava, koje ima horizontalno dejstvo, i da je kao takvo u istoj ravni sa građanskim subjektivnim pravom ili čak više od njega,

57 *Ibidem.*

58 *Ibid.*, 1092

59 *Ibidem.*

60 *Ibid.*, 1095

61 *Ibidem.*

62 *Ibid.*, 1096

dovodi do toga da bi vlasnička ovlaštenja mogla biti znatno ograničena, a u nekim slučajevima i potpuno isključena.⁶³ Vlasnik nepokretnosti bi izgubio mogućnost da ističe svoje pravo u odnosu na treća lica i da zahtijeva od njih da se uzdrže od korištenja vodnih resursa (*ius excludendi teretii*).⁶⁴ S druge strane, negiranje argumenata da je pravo na vodu univerzalno ljudsko pravo, ima dalekosežne negativne posljedice po društvo i javni interes. Naime, u tom slučaju vodni resursi postaju tržišna roba i predmet trgovanja, što empirijski potvrđuje praksa Čilea, Australije, SAD-a i drugih zemalja.⁶⁵ Posmatranje vodnih resursa kroz prizmu tržišnih odnosa može imati određene pozitivne benefite za konkretno društvo.⁶⁶ Međutim, privatizacija prava

63 *Ibid.*, 1097

64 *Ibidem*.

65 U povijesnom izvješću Globalna komisija za ekonomiju vode nedavno je prepoznala tržišta vode kao temeljno rješenje za eskalirajuću svjetsku krizu vode uzrokovanu klimatskim promjenama. Logika je jednostavna: kada je nešto oskudno, postaje vrjednije. Odgovarajućim određivanjem cijena vode i stvaranjem tržišta za raspodjelu vode na temelju potražnje, mogli bismo promicati učinkovitije korištenje i potaknuti očuvanje. Ipak, iako se čini da ideja tržišta vode ima potencijala, iskustva Čilea, Australije, SAD-a i drugih zemalja pokazuju da njezina provedba može biti zahtjevna. <https://www.poslovni.hr/kolumne/roba-ili-osnovno-ljudsko-pravo-treba-li-uvesti-trziste-vode-4459879>, posjeta 10.02.2025.

66 Vjeruje se da tržišta vode imaju potencijala zbog svoje sposobnosti učinkovitije raspodjele vode. Kada je pojedincima ili organizacijama dopušteno trgovati pravima na vodu, voda se dodjeljuje onima koji je najviše cijene. U Čileu, jednoj od prvih zemalja koja je uvela nacionalno tržište vode, poljoprivredni proizvođači mogu kupovati vodu iz drugih regija ili industrija koje imaju višak. Zahvaljujući ovoj fleksibilnosti, sustav omogućuje procvat usjeva visoke vrijednosti čak i tijekom suša. Pomažući u smanjenju neučinkovite potrošnje vode, čileansko tržište vode s vremenom je povećalo poljoprivrednu produktivnost. Između 1985. i 2018. poljoprivreda koja intenzivno troši vodu u regijama Atacama i Coquimbo ostvarila je znatan rast jer su tržišta vode omogućila fleksibilniju raspodjelu područjima s velikom potražnjom. sto je načelo primijenjeno u australskom sustavu Murray-Darling, gdje poljoprivrednici trguju pravima na vodu kako bi se prilagodili promjenjivoj dostupnosti vode.

na vodu u svjetlu tržišta vode ima i negativne posljedice.⁶⁷ Imajući u vidu trenutne globalne odnose i snage moći, to bi davalo pravo multinacionalnim kompanijama da putem koncesija ili drugih mehanizama preuzmu vodne resurse i trguju pravima na vodu, što bi dovelo do prekograničnih sukoba u pogledu sticanja prava na vodne resurse s obzirom da izvori vode prelaze

Kako izvještava Bloomberg, trgovina vodom u Australiji iznosi oko četiri milijarde australskih dolara godišnje (2,7 milijardi dolara) i zbog nje je Australija postala deveta najveća izvoznica hrane na svijetu. Ista tržišta također mogu potaknuti očuvanje vode. Kalifornijska središnja nizina također omogućuje trgovanje vodom za poljoprivredu, što omogućuje poljoprivrednicima da se nose s povremenim sušama kupnjom vode iz regija bogatijih resursima. *Ibid.*

- 67 Ali iskustvo Čilea također naglašava zamke tržišta vode. Ne samo da to nije rješenje za sve, već je čileansko tržište vode dovelo je do znatnih nejednakosti. Velika poljoprivredna poduzeća stekla su znatna prava na vodu te su manji poljoprivrednici i zajednice dobili manji pristup. Tržištem dominiraju bogatiji igrači, pa su marginalizirane zajednice izbačene. Takvi ishodi izazivaju ozbiljnu zabrinutost u pogledu jednakosti. Voda nije samo trgovačka roba; ona je osnovno ljudsko pravo. Sustav koji omogućuje najbogatijima da kupe najviše vode riskira dovođenje u pitanje pristupa vodi onima kojima je najpotrebnija. Nakon što su prava na vodu u sjevernoj čileanskoj dolini Limarí konsolidirana među nekoliko velikih poljoprivrednih tvrtki, malim poljoprivrednicima nedostajalo je vode tijekom sušnih godina. Slični trendovi uočeni su u Kaliforniji, gdje mali dio nositelja prava na vodu upravlja znatnom količinom dostupne vode, što nesrazmjerno pogoduje poljoprivredi velikih razmjera. Osim toga, tržišta vode mogu dovesti do uništavanja okoliša. U Čileu je preusmjeravanje vode za poljoprivrednu upotrebu katkada ugrozilo ekološko zdravlje rijeka i močvara. U Australiji je prekomjerno iskorištavanje vodnih resursa dovelo do ozbiljnih posljedica za okoliš, uključujući kolaps riječnih ekosustava i iscrpljivanje površinskih i podzemnih vodnih resursa, što ugrožava biološku raznolikost. Kalifornija se susrela sa sličnim izazovima. Iako je trgovanje vodom pomoglo uravnotežiti ponudu i potražnju u nekim regijama, također je razotkrilo duboke nejednakosti. Mali poljoprivrednici u kalifornijskoj središnjoj nizini jako se teško natječu s većim agrobiznisima za vodu, dok se siromašnije urbane zajednice suočavaju s višim cijenama vode. U vrijeme suše,

regionalne ili nacionalne granice.⁶⁸ U suvremenoj demokratskoj državi ustanova prava vlasništva mora uspostaviti nužni sklad općih interesa unutar određene državne zajednice s individualnim ljudskim pravima što znači da se egoistička komponenta privatnog vlasništva, koja se toliko isticala u liberalističkim koncepcijama, kao pogonska snaga društvenog progressa (sveti egoizam), mora ograničiti i da se vlasništvo mora usmjeriti prema općem dobru tj. općem (javnom) interesu.⁶⁹ U tom smislu postavlja se pitanje kako je u pravnom poretku FBiH pozicionirano pravo na vodu, način korištenja vode i eventualna ograničenja prava vlasništva u tom kontekstu? Generalno, u teoriji i praksi se smatra da je uređenje vodnog prava sadržano u nizu propisa, od ustava, posebnih i općih zakona do podzakonskih propisa odnosno akata.⁷⁰ U svjetlu naprijed navedenog, a vezano za pravni poredak FBiH, vodno pravo jeregulisano Zakonom o vodama FBiH.⁷¹ Radi se o posebnom zakonu čiji predmet regulisanja⁷² u načelnom i

tržišni sustav sklon je davati prednost onima koji si mogu priuštiti plaćanje, zaboravljajući na najranjivije populacije. Špekulativno gomilanje vode također je sve veći problem. U Kaliforniji su neki subjekti povukli vodu s tržišta, čekajući da cijene porastu, što je pretvorilo vodu, ključni resurs, u financijsku imovinu. To je pridonijelo lokaliziranim nestašicama i povećalo cijene na područjima na kojima već vlada nestašica vode. Osim tržišnih nedostataka, treba razmotriti dublja pitanja jednakosti i pravde. Sposobnost bogatijih subjekata da kupuju prava znači da su tržišta vode sklona monopolizaciji. To je trajni problem u Čileu, gdje veliki agrobiznisi i rudarske tvrtke zauzimaju tržište, posebno u područjima sklonim suši. *Ibid.*

68 *Ibidem.*

69 Simonetti Petar, „Vlasništvo i njegove transformacije, jamstvo i zaštita u ustavnom poretku Republike Hrvatske“, Zb. Prav. fak. Rij. (1991) v. 31, br. 1, Suppl., 333-364 (2010.), 356.

70 Brežanski Jasna, „Vode i vodno dobro“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 1/2001, 1.

71 Službene novine Federacije BiH, broj 70/06, u daljem tekstu: Zakon o vodama.

72 Član 1. Zakona o vodama propisuje način upravljanja vodama unutar teritorija Federacije Bosne i Hercegovine, da upravljanje vodama obuhvata zaštitu voda, korištenje voda, zaštitu od štetna djelovanja voda i uređenje vodotoka i drugih voda, te uređuje vodno dobro i javno vodno dobro, vodne objekte, pravne osobe i druge institucije mjerodavne za pojedina pitanja upravljanja vodama i

stvarnopravnom kontekstu nije moguće zanemariti u odnosu na primjenu ZSP FBiH, bez obzira što se Zakon o vodama poziva na primjenu ranijeg Zakona o vlasničko-pravnim odnosima ("Službene novine Federacije BiH", br. 6/98 i 29/03), te odredaba o služnostima iz propisa o građenju i eksproprijaciji.⁷³ Ovo iz razloga što Zakon o vodama nije izmijenjen i dopunjen nakon što je stupio na snagu ZSP FBiH, što ujedno treba biti predmet de lege ferenda. U pogledu pravnog statusa vode, domaći zakonodavac je vodu regulisao kao opće dobro.⁷⁴ U vezi s pravnim statusom vode je i pravni status vodnog dobra⁷⁵ koji je bitno različit od pravnog statusa voda s obzirom da dobro može biti predmet prava vlasništva, iako je ono podvrgnuto različitim ograničenjima, ovisno prvenstveno, ali ne i jedino, o tome da li se radi o vodnom dobru ili javnom vodnom dobru.⁷⁶ Tako vodno dobro može biti u vlasništvu Federacije, kantona, grada, općine, pravne ili fizičke osobe⁷⁷,

druga problematika glede voda u Federaciji.

73 Zakon o vodama, član 140.

74 ZSP FBiH, član 7. Takođe, član 3. stav (1) Zakona o vodama propisuje da su vode opće dobro i kao takve su pod posebnom zaštitom Bosne i Hercegovine, Federacije, kantona, grada i općina.

75 Zakon o vodama u članu 7. stav (1) propisuje da je vodno dobro skup zemljišnih čestica koji obuhvata:

- zemljište na kojem je površinska voda trajno ili povremeno prisutna i zbog toga se oblikuju
- posebni hidrološki, geomorfološki i biološki odnosi, koji određuju vodne i o vodi ovisne ekosustave;
- osnovno korito tekućih voda, uključujući otoke i obale do izrazite geomorfološke promjene;
- priobalni pojas širine 15 metara od granice obale (izrazite morfološke promjene) za površinske vode I. kategorije odnosno priobalni pojas širine 5 metara od granice obale (izrazite morfološke promjene) za površinske vode II. kategorije;
- zemljište potopljeno stajaćim vodama, uključujući obalu do najvišega zabilježenog vodostaja;
- napuštena riječna korita koje voda povremeno plavi, močvare i zemljište potopljeno vodom zbog zahvata u prostoru;
- uređeni inundacijski pojas i zemljište ispod i pored vodnih objekata.

76 Brežanski Jasna, „Vode i vodno dobro“, *op.cit.* 7. Zakon o vodama, član 7-11.

77 Zakon o vodama, član 7. stav (2).

pri čemu je važan način određivanja granica vodnog dobra⁷⁸, šta čini javno vodno dobro⁷⁹, način utvrđivanja pripadnosti vodnog dobra javnom dobru.⁸⁰ Imajući u vidu pravni status vode kao općeg dobra, te argumente prava na vodu, kao univerzalnog ljudskog prava, bitnim se nameće način korištenja vode u smislu ko i pod kojim uslovima može koristiti vodu. Zakon o vodama

78 Član 8. Zakona o vodama propisuje da Federalni ministar poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva donosi propis o načinu određivanja granice vodnoga dobra iz člana 7. stav 1. ovoga zakona i o postupku utvrđivanja pripadnosti zemljišne čestice javnomu vodnom dobru iz člana 9. st. 1. i 2. ovoga zakona. Granicu pojedinačnoga vodnog dobra određuje, na temelju propisa iz stava 1. ovoga člana, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva za površinske vode I. kategorije, a za površinske vode II. kategorije kantonalno ministarstvo mjerodavno za vode. Granica se vodnoga dobra upisuje u zemljišni katastar.

79 Član 9. Zakona o vodama propisuje da javno vodno dobro čine zemljišne čestice iz člana 7. stav 1. ovoga zakona, što su do dana stupanja na snagu ovoga zakona bile upisane u zemljišnim knjigama kao javno dobro, državno vlasništvo ili vlasništvo grada ili općine, odnosno što su na temelju zakona postale državno vlasništvo. Javnim vodnim dobrom smatraju se, sve do dokaza suprotnoga, i one zemljišne čestice iz člana 7. stav 1. ovoga zakona koje do dana stupanja na snagu ovoga zakona nisu bile upisane u zemljišne knjige, odnosno koje su upisane u zemljišne knjige, ali nitko nije naveden kao njihov vlasnik. Javno vodno dobro definirano u stavu 1. ovoga člana je dobro od općega interesa i u vlasništvu je Federacije za sve površinske vode I. kategorije u smislu ovoga zakona, u vlasništvu je grada i općina za sve površinske vode II. kategorije u smislu ovoga zakona, ako to nije drukčije uređeno posebnim kantonalnim propisom. Ovlasti upravljanja javnim vodnim dobrom vrše tijela vlasti, pravne osobe i druge institucije, u opsegu i na način propisan ovim zakonom ili drugim aktima mjerodavna tijela kojima je preneseno pravo upravljanja javnim vodnim dobrom.

80 Član 10. Zakona o vodama propisuje da se rješenjem federalnoga ministra utvrđuje pripadnost vodnoga dobra javnom vodnom dobru za površinske vode I. kategorije, prema propisu iz člana 8. stav 1. ovoga zakona. Rješenjem kantonalnoga ministra mjerodavna za vode utvrđuje se pripadnost vodnoga dobra javnom vodnom dobru za

reguliše način korištenja vode⁸¹ priznajući pravo na opću upotrebu vode,⁸² a za svako korištenje vode koje prelazi opseg opće upotrebe potrebna je vodna dozvola, u skladu s Zakonom o vodama.⁸³ U pogledu navedenog zakonskog osnova vezano za način korištenja vode, a posebno za pravo opće upotrebe vode ne može se izvući zaključak da je implementirano pravo na vodu, kao

površinske vode II. kategorije, prema propisu iz član 8. stav 1. ovoga zakona. Javno vodno dobro ne može biti predmet prometa, ali može, pod posebnim uvjetima određenim ovim zakonom ili na zakonu utemeljenom podzakonskom propisu, biti predmet ograničena prava korišćenja u obliku zakupa. (Federalni ministar donosi propis o načinu i uvjetima ograničena prava korišćenja javnoga vodnog dobra iz stavka 3. ovoga člana.

81 Član 44. Zakona o vodama propisuje da korištenje voda, prema ovome zakonu, obuhvata:

- zahvatanje, crpljenje i uporabu površinskih i podzemnih voda za različite namjene
- (opskrbljivanje vodom za piće, sanitarne i tehnološke potrebe, navodnjavanje i dr.),
- korištenje vodnih snaga za proizvodnju električne energije i druge pogonske namjene,
- korištenje voda za uzgoj ribe,
- korištenje voda za plovidbu,
- korištenje voda za sport, kupanje, rekreaciju i druge slične namjene.

82 Član 46. Zakona o vodama propisuje da je svakomu dozvoljeno koristiti se vodom običnim načinom koji ne zahtijeva posebne naprave i ne isključuje druge od jednaka korišćenja vode. Opća uporaba vode obuhvata naročito: zahvatanje vode bez posebnih naprava iz vodotoka i jezera za osnovne potrebe jednoga domaćinstva, zahvatanje podzemne vode (bunar na vlastitome zemljištu) ili vode s izvora na vlastitome zemljištu, koja se koristi za osnovne potrebe jednoga domaćinstva, prikupljanje i korišćenje oborinskih voda za osnovne potrebe jednoga domaćinstva, koje se skupljaju na vlastitome zemljištu, rekreaciju na vodama. Osnovnim se potrebama domaćinstva iz stava 2. ovoga člana smatra korišćenje vode za piće, održavanje čistoće i slične potrebe u domaćinstvu. Takvim se korišćenjem ne smatra korišćenje vode za navodnjavanje, te korišćenje vode u tehnološkome procesu pri obavljanju gospodarske djelatnosti.

83 Član 47.

univerzalno ljudsko pravo. U predmetnom reguliranju kada je u pitanju zahvatanje vode sa privatnog zemljišta, ostaje sporno da li treća lica imaju pravo na korištenje te vode. Ovo posebno u situaciji kada ZSP FBiH, kao opći zakon, propisuje da, između ostalog, vode i drugi slobodni dijelovi prirode postaju predmet vlasništva i drugih stvarnih prava kada se zahvate ili odvoje od svoga ležišta ili staništa na osnovu dozvole ili koncesije nadležnog tijela.⁸⁴ Na tom tragu je i pravna terorija koja smatra da je voda u rijeci opće dobro i ne može kao cjelina biti ni u čijoj privatnoj pravnoj vlasti, ali voda koja je izdvojena iz rijeke u posebnu posudu, ili kakav drugi spremnik, nalazi se u vlasti onoga koji ju je za sebe izdvojio, pa ono što se izdvojilo iz općeg dobra postalo je time posebna stvar, koja u pravilu može biti objektom subjektivnih stvarnih prava (ne može biti samo ako nije prikladna za to, ili joj to priječe zakonske norme.⁸⁵ Dakle, u ovom slučaju koncesione ili druge eksploatacije pitke vode s prirodnih izvorišta treća lica su lišena prava opće upotrebe vode, a tog prava su lišeni i u situaciji kada se izvorišta pitke vode nalaze na tuđem zemljištu. Drugim riječima, Zakon o vodama, iako se poziva na nekomercijalnost vode⁸⁶, omogućava privatno pravo vlasništva na vodi u cilju njene daljnje komercijalizacije, što je suprotno principima prava na vodu, kao univerzalnog ljudskog prava.⁸⁷ Međutim, ne može se ni očekivati da Zakon o vodama reguliše materiju koja je ustavnog karaktera, iako su neke zemlje (Indonezija, Kazahstan, Paragvaj) to pravo priznale putem zakona.⁸⁸

S druge strane, provođenje svih radnji, mjera i aktivnosti koje nalaže Zakon o vodama, nije moguće u praksi implementirati bez ograničenja prava vlasnika i korisnika zemljišta. Ograničenja se odnose na vlasnika i korisnika zemljišta, dakle, na stvarnopravne ovlaštenike u vezi zemljišta kao i one koji temeljem nekog drugog pravnog temelja koriste zemljište ili

84 ZSP FBiH, član 7. stav (5)

85 Brežanski, Jasna, „Vode i vodno dobro, op.cit., 16

86 Član 3. stav (2) tačka 1. Zakona o vodama definiše nekomercijalnosti, prema kojemu voda u osnovi nije komercijalni proizvod, već naslijeđe koje se mora čuvati, štititi i shodno tome s njim postupati...

87 Komparacije radi, izmjenama Ustava iz 2016., Slovenija je postala prva država EU koja je najvišim pravnim aktom eksplicitno zaštitila pravo na pitku vodu kao ljudsko pravo. Jeleč Nihada, „Pravo na vodu – osnovno ljudsko pravo“, Istraživački sektor Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018..

88 *Ibidem*.

vode (npr. temeljem ugovora o zakupu ili ugovora o koncesiju).⁸⁹ Ograničenja mogu obuhvatati vode, zemljišne čestice koje se smatraju vodnim dobrom, ali i zemljišne čestice koje se ne smatraju vodnim dobrom.⁹⁰ Tako pozitivno pravo kao osnovni vid ograničenja prava vlasništva, a u cilju provođenja ovog zakona, predviđa uspostavljanje služnosti uz primjenu odredbi o služnostima iz propisa o građenju i eksproprijaciji.⁹¹ Isto tako, pozitivno pravo vlasniku odnosno korisniku zemljišta nameće obavezu da dozvoli prijelaz preko zemljišta,⁹² odnosno mogućnost donošenja rješenja o privremenom zauzimanju zemljišta,⁹³ da dozvoli privremeno korištenje zemljišta za zaštitu od vode⁹⁴, da dozvoli korištenje materijala za obranu od poplava⁹⁵,

89 Brežanski Jasna,,*Vode i vodno dobro*“,*op.cit.*, 25.

90 *Ibidem*.

91 Član 140. Zakona o vodama

92 Član 141. Zakona o vodama propisuje da vlasnik odnosno korisnik zemljišta dužan je dopustiti prijelaz preko zemljišta osobama koje su ovlaštene da istražuju, premjeravaju, snimaju ili obilježavaju vodno dobro ili vode, kao i osobama koje izvode radove na izgradnji, rekonstrukciji ili održavanju vodnih objekata ili postrojenja iz član 14. ovoga zakona.

93 Član 142. Zakona o vodama propisuje da ako vlasnik, odnosno korisnik zemljišta ne postupi sukladno odredbi iz člana 141. ovoga zakona, rješenje o privremenome korištenju zemljišta donosi općinsko tijelo uprave mjerodavno zaimovinskopravne poslove, najkasnije u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva, a žalba protiv rješenja iz stavka 1. ovoga članka ne odlaže izvršenje rješenja.

94 Član 143. Zakona o vodama propisuje da vlasnik odnosno korisnik zemljišta na ugroženome području iz članka 86. stav 1. ovoga zakona dužan je dozvoliti privremeno korištenje toga zemljišta za provođenje mjera i aktivnosti zaštite iz člana 85. i člana 92. ovoga zakona s tim da je izvođač radova dužan, kod provođenja mjera i aktivnosti iz stava 1. ovoga članka, u što manjoj mjeri utjecati na stanje zemljišta, a po prestanku opasnosti od štetna djelovanja voda, nastalu štetu otkloniti.

95 Član 144. Zakona o vodama propisuje da izvođač radova, kod provođenja mjera i aktivnosti obrane od poplava, ima pravo korištenja šljunka, pijeska, zemlje ili drugoga materijala sa zemljišta vlasnika odnosno korisnika zemljišta na kojima se provode mjere i aktivnosti iz članka 92. ovoga zakona, a izvođač radova dužan je, kod korišćenja

da dozvoli prijelaz i korišćenje zemljišta za praćenje voda.⁹⁶ U svim ovim situacijama radi se o zakonskim ograničenjima koja nameću vlasniku odnosno korisniku zemljišta da u cilju provođenja Zakona o vodama dozvoli služenje zemljištem na zakonom predviđeni način. S obzirom da se radi o zakonskim ograničenjima, propisan je određeni oblik naknade štete vlasniku odnosno korisniku zemljišta.⁹⁷ Isto tako, u slučaju uspostavljanja prava služnosti, pitanje naknade za nepotpuno eksproprijisanu nekretninu rješava se u skladu sa Zakonom o eksproprijaciji Federacije Bosne i Hercegovine.⁹⁸ Međutim, Zakon o vodama u pogledu dužnosti vlasnika da dozvoli korištenje šljunka, pijeska, zemlje ili drugoga materijala s toga zemljišta nije utvrdio pravo na naknadu štete niti je priznao pravo na naknadu štete za ograničenja i zabrane na ugroženom području.⁹⁹ U ovom posljednjem slučaju pravo vlasništva na

zemljišta iz stav 1. ovoga članka, u što manjoj mjeri utjecati na stanje zemljišta, a po prestanku opasnosti od poplava nastalu štetu otkloniti.

96 Član 151. Zakona o vodama propisuje da je vlasnik, odnosno korisnik zemljišta dužan dozvoliti prelazak preko zemljišta i korišćenje zemljišta tijelu mjerodavnome za vode, agenciji za vodno područje, operatoru ili drugim osobama angažiranim za praćenje voda, au slučaju da je praćenje iz stavka 1. ovoga članka onemogućeno, o spornome pitanju odlučuje općinsko tijelo uprave mjerodavno za imovinskopravne poslove.

97 Član 147. Zakona o vodama propisuje da vlasnik odnosno korisnik zemljišta ima pravo na naknadu štete koja nastane zbog privremena korištenja zemljišta iz član 141. ovoga zakona, odnosno naknadu u slučaju nemogućnosti potpunoga otklanjanja štete nastale provođenjem mjera i aktivnosti iz član 143. stav 1. i član 145. Stavovoga zakona. Vlasnik odnosno korisnik zemljišta koje je predmet ograničenja iz čl. 141, 143. i 146. ovoga zakona, naknadu iz stavka 1. ovoga članka sporazumno utvrđuje s agencijom za vodno područje, ministarstvom kantona mjerodavnim za vode, odnosno tijelom uprave grada ili općine mjerodavnim za vode, a ako se sporazum ne postigne, o visini naknade odlučuje mjerodavni sud. Isto tako, član 151. stav (3) propisuje da vlasnik odnosno korisnik zemljišta iz stava 1. ovoga člana ima pravo na naknadu štete. Visina naknade sporazumno se utvrđuje, a ako se sporazum ne postigne, o visini naknade odlučuje mjerodavni sud.

98 Službene novine FBiH, br. 70/2007, 36/2010, 25/2012, 8/2015 - odluka US i 34/2016

99 Član 149. Zakona o vodama propisuje da vlasnik odnosno

zemljištu koje bude proglašeno ugroženim područjem ili koje je u direktnoj vezi sa ugroženim područjem, odnosno u vezi sa poplavnim i erozivnim područjem, podliježe ograničenjima, odnosno mogućnosti da usljed daljnjih pogoršanja prirodnih uslova bude podvrgnuto ograničenjima prava vlasništva bez naknade štete. U takvim okolnostima vlasnik zemljišta može ograničeno izvršavati sadržaj prava vlasništva koji ne smije biti suprotan članu 95.-97. Zakona o vodama s obzirom je kršenje odredbi člana 96. i 97. regulisano kao prekršaj. Pored toga, kao potencijalni osnov za ograničenje prava vlasništva bez naknade štete je zakonski osnov da Vlada Federacije Bosne i Hercegovine može odrediti drukčiju širinu zemljišta priobalnoga pojasa, ako je to potrebno radi zaštite voda, zaštite od štetna djelovanja voda, omogućavanja opće uporabe voda i djelovanja mjerodavnih institucija kojima su dodijeljena javna ovlašćenja prema ovome zakonu.¹⁰⁰ U ovim zakonskim situacijama koje ne propisuju pravo na naknadu štete zbog ograničenja prava vlasništva, autor je mišljenja da se i u takvim slučajevima pravo na naknadu štete treba tražiti shodno ZSP FBiH i Zakonu o obligacionim odnosima.¹⁰¹ Osim toga, naprijed navedene odredbe Zakona o vodama koje ne propisuju ili isključuju pravo na naknadu štete suprotne su ZSP FBiH i Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

5. IZAZOVI I PRESPEKTIVE GRAĐANSKOG PRAVA – REDEFINISANJE NOVOG PRISTUPA

Potreba prilagođavanja građanskog prava novim i stalnim promjenama globalnih odnosa nije samo nužna, već i opravdana kada se uzme u obzir dinamika i obim posljedica globalnih procesa koji pogađaju društvenu zajednicu. Izazov građanskog prava je uspostaviti ravnotežu između principa privatnog i kolektivističkog poimanja vlasništva u okolnostima, kada su ne samo na lokalnom, državnom, već i globalnom nivou svi vlasničkopravni odnosi utemeljeni ili polaze od privatnog vlasništva. Građansko pravo

korisnik zemljišta koje se nalazi na ugroženome području iz člana 86. zakona nema pravo na naknadu štete za ograničenja ili zabrane iz čl. 95. do 97. ovoga zakona.

100 Zakon o vodama, član 7. stav (2)

101 Službeni list SFRJ”, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, “Sl. list RBiH”, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994 i “Službene novine FBiH”, br. 29/2003 i 42/2011, u daljem tekstu: ZOO.

domaćeg poretka koje je isključivo bazirano na supremaciji privatnog vlasništva mora uzeti u obzir pravno rezonovanje štetnosti privatizacije vodnih resursa. Zadržati građansko pravo isključivo na teorijskom rezonovanju, a zanemarujući stvarno stanje i posljedice koje mogu nastati sa sadašnje i buduće generacije kada je u pitanju osiguranje prava na pitku vodu i sanitarne potrebe, bilo bi pogrešno zbog uticaja globalizacije na sferu građanskog prava.¹⁰² Zbog suprostavljenosti privatnog i javnog, veoma izraženoj upravo kod pravnog uređenja pripadanja stvari osobama, područje djelovanja stvarnopravnog uređenja u svakom pojedinom pravnom poretku ovisit će uvijek o tome koliko mu prostora ostavlja javnopravni, u pravilu upravnopravni, režim.¹⁰³ Drugim riječima, privatizacija i komercijalizacija vodnih resursa bila bi bi suprotna interesima javne vlasti jer bi omogućila stranim investitorima da preuzmu kontrolu nad vodnim resursima i uslugama javnog vodosnabdijevanja, a posljedično da javna vlast gubi kontrolu nad vodnim resursom.

U tom odnosu perspektiva građanskog prava u vezi globalnih rasprava o privatizaciji vodnih resursa biće prožeta argumentacijom za prilagođavanje stvarnopravnog uređenja.¹⁰⁴ Takav pristup ne smije se cijeniti pogrešnim jer se radi o egzistencijalnim potrebama pojedinca i društvene zajednice. Važnost građanskog prava u pogledu toga je neprocjenjiva. Problematika zaštite životne sredine je decenijama bila najneposrednij vezana za javno

102 O uticaju globalizacije na sferu prava detaljnije u: Nikolić Dušan, „*Neke promene u sferi građanskog prava*“, Glasnik advokatske komore Vojvodine, 2006, vol. 78, br. 7-8, str. 395-412. 401-403.

103 Gavella N. et al. (2007), *Stvarno pravo*, Svezak prvi, Narodne novine d.d., Zagreb, 6.

104 Povijest stvarnopravnog uređenja obilježena je rivalstvom, čak borbom kolektivističkih i individualističkih (liberalističkih) težnji, koje se rijetko sasvim međusobno isključuju; češće je to pitanje koja od njih prevladava nad onom drugom. No, ipak svaki put kad dođe do korjenite promjene stvarnopravnog uređenja, kada individualistički (liberalistički) koncept zadobije odlučnu prednost pred kolektivističkim, ili obrnuto - to je udar na postojeće stvarnopravne odnose, koji se odražava na mnogim odnosima u društvu, i to nipošto samo pozitivno. Takvo prijelomno razdoblje treba prevladati, provesti prijelaz iz dotadašnjeg u novi stvarnopravni, a time i društveni poredak. *Ibid.*, 8-9.

pravo (upravno i ustavno).¹⁰⁵ Međutim, okolnosti su se posljednjih godina bitno izmijenile s obzirom da novija istraživanja pokazuju da privatno, a time i građansko pravo, ima sve značajniju ulogu u toj oblasti.¹⁰⁶ Taj trend se jedinim dijelom može pripisati činjenici da su neki građanskopravni instituti u međuvremenu usklađeni sa praktičnim potrebama u domenu zaštite životne sredine i održivog razvoja.¹⁰⁷ Dakle, u cilju zaštite životne sredine i odgovora na klimatske promjene, odnosno rješavanja problema globalne nestašice vode, treba očekivati nove propise za sprovođenje javnih politika u toj oblasti, uvođenje novih pravila i formiranje novih pravnih instituta, odnosno moguće su promjene postojećih pravnih režima u kojem procesu će biti značajno izražen državni intervencionizam, a naročito u oblasti vlasničkih odnosa, ugovornog prava i sl.¹⁰⁸ Takođe, tradicionalni pravni instituti će, u izvjesnoj mjeri, biti redefinisani, a autonomija subjekata sužena u javnom interesu, a posebno treba očekivati izvjesne promjene u pravcu humanizacije i moralizacije građanskopravnih odnosa, te veću uticaj države i restriktivnije ostvarivanje prava i ispunjavanju obaveza u kritičnim situacijama.¹⁰⁹ Isto tako, kada je u pitanju model vlasničkih odnosa, ne treba zanemariti da se u Evropi, od francuske buržoaske revolucije ciklično smjenjuju dva modela vlasničkih odnosa od kojih jedan karakterišu pravni i ekonomski liberalizam, a drugi naglašeni državni intervencionizam.¹¹⁰ Do promjene dominantnog pravca razvoja prava dolazi kada aktuelni model postane nefunkcionalan ili kada usljed njegove primjene tenzije unutar određenog društva dostignu kritičnu tačku.¹¹¹ Zanimljivo je da funkcionalistički pristup, po pravilu, stupa na scenu u periodu velikih kriza (ekonomskih, socijalnih i sl.) kada je potreban viši stepen uzajamne solidarnosti zbog čega je u posljednje vrijeme predmet interesovanja naučne javnosti koja, kada je u pitanju zaštita životne sredine u šta se ubraja i problematika prava na vodu, smatra da vlasništvo u sebi sadrži određena ograničenja i dužnosti (obaveze) prema društvenoj

105 Nikolić Dušan, „*Klimatske promene i građansko pravo*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad 2013, vol. XLVII, br. 4, str. 61–80, 68.

106 *Ibidem*.

107 *Ibidem*.

108 *Ibidem*.

109 *Ibidem*.

110 Nikolić Dušan, „*Klimatske promene i građansko pravo*“, op. cit. 69.

111 *Ibidem*.

zajednici (social obligation), među koja spadaju i one koje se tiču zaštite životne sredine, odnosno raspravlja se o socijalnoj funkciji vlasništva u domenu zaštite životne sredine i održivog razvoja (socioenvironmentalism).¹¹²

U tom smislu izazovi i perspektive građanskog prava u okviru bosanskohercegovačkog pravnog i društvenog sistema trebaju biti usmjerene na analizu postojećeg i redefinisaju novog pristupa kada su u pitanju gorući globalni problemi, a posebno pitanje prava na pitku vodu i sanitarne potrebe, koje se u teorijskim raspravama percipira kao univerzalno ljudsko pravo, sa krajnjim i strateškim ciljem onemogućavanja privatizacije vodnih resursa i usluga.

6. PRIJEDLOZI DE LEGE FERENDA

Kada je riječ o ZSP FBiH teorija je prepoznala¹¹³ da u strukturi zakonskih odredbi kojima se reguliše ograničenost prava vlasništva nedostaju odredbe da vlasništvo obavezuje ili socijalna vezanost vlasništva, pa je zbog važnosti i konteksta predmetnog instituta, potrebno isto normirati. Također, potrebno je preispitati odredbe člana 7. stav (5) ZSP FBiH koje u pogledu vode kada se zahvati, propisuju vlasnički režim. Predmetna odredba je u kontekstu globalne nestašice za vodom problematična, jer se omogućava stavljanje izvorišta pitke vode, pod kontrolu interesnih privatnih subjekata. Da bi se voda odvojila od slobodne prirode ili izvorišta kako bi mogla biti predmet vlasništva, to u praksi znači da nadležni organ donosi odluku o dodjeli koncesije za korištenje vode sa izvorišta temeljem kojeg pravnog odnosa koncesionar raspolaže i trguje sa vodom kao tržišnom robom.

U takvoj zakonskoj situaciji težište je na pribavljanju prava na koncesiju izvorišta pitke vode, čime se ujedno relativizira koncept vode kao općeg dobra. U vezi s tim usljed eksploatacije izvorišta pitke vode, može biti ugroženo i javno vodosnabdijevanje, a posljedično i pravo na opću upotrebu vode. U najgorem slučaju postoji opasnost da javna vlast izgubi kontrolu nad vodnim resursom od strane multinacionalnih kompanija i korporacija. Zbog toga strateški društveno-politički i pravni pristup treba biti usmjeren na zaštitu izvorišta pitke vode, odnosno zabrani prodaje vlastitih vodnih resursa. Stoga je potrebno predmetnu odredbu kritički sagledati, uvažavajući

¹¹² *Ibidem.*

¹¹³ Babić I. *et.al.*, *op.cit.* 149.

globalni kontekst i rasprave o važnosti prava na vodu, kao ljudskog prava i shodno tome predmetnu odredbu izmijeniti. Dakle, pravni status kada je u pitanju vodni resurs treba biti podvrgnut javnom interesu. U vezi s tim Zakon o vodama u pogledu stvarnopravnog aspekta treba uskladiti s ZSP FBiH¹¹⁴, a u vezi pitanja prava na naknadu štete vezano za zemljište u ugroženom području¹¹⁵ i proširenja priobalnog pojasa od strane Vlade FBiH¹¹⁶, potrebno je vlasnicima, odnosno korisnicima zemljišta priznati pravo na naknadu štete shodno ZOO-u.

Kada je u pitanju uređenje ljudskog prava na vodu nema sumnje da njegovo konstituisanje unutar državnog sistema nije realno zbog nepostojanja sveopćeg političkog konsenzusa. Zbog toga ustavnu osnovu ljudskog prava na vodu treba tražiti posredno kroz tumačenje ustavnog kataloga zaštićenih ljudskih prava tako što se iz drugih ljudskih prava (pravo na život i dr.) pronalazi osnov i zaštita ljudskog prava na vodu. Međutim, to ne sprečava da se kroz pozitivno pravo konstituiše ljudsko pravo na vodu sa komponentama koje su sadržaj ljudskog prava na vodu. Praksa svjedoči da su određene države putem zakona konstituisale ljudsko pravo na vodu.¹¹⁷ Tako će se uspostaviti

114 Član 140.

115 Član 147.

116 Član 7. stav (2)

117 Neke države su odlučile da u svojim ustavima eksplicitno priznaju pravo na vodu (Južnoafrička Republika, Urugvaj i dr.), druge su to pravo propisale u svojim zakonima (Indonezija, Kazahstan i dr.), a u nekim je to pravo priznato u sudskim odlukama (npr. u Indiji). Vidi: Jeleč Nihada, *op.cit.* 3. Ljudsko pravo na vodu zastupljeno je u nacionalnim pravnim sustavima država u propisima različite pravne snage: zakonima, nacionalnim politikama o vodi, strategijama o upravljanju vodama, statutima lokalnih zajednica. Trend konstitucionalizacije ljudskog prava na vodu primarno je započet u afričkim državama i državama Latinske Amerike koje su bile izložene agresivnoj privatizaciji upravljanja vodnim uslugama: Južna Afrika (1996), Gambija (1996), Kongo (2005), Kenija (2010), Niger (2010), Urugvaj (2004), Ekvador (2008), Bolivija (2009). U Europi je prva država koja je konstitucionalizirala ljudsko pravo na vodu Republika Slovenija gdje je državni zbor Republike Slovenije 17. studenog 2016. godine usvojio konsenzusom Ustavni zakon o dopolnitvi III. poglavlja Ustave Republike Slovenije (UZ70a), kojim je u tekst Ustava Republike Slovenije u kojem je dodan novi članak

društvena garancija za očuvanje vodnih resursa, a posljedično zaštiti će se i druga ljudska prava koja su povezana sa pravom na vodu i egzistencijalnim aspektom vode za svakog pojedinca.

7. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Izazovi i perspektiva građanskog prava u globalnom okviru određena je načinom na koji će se postići konsenzus u pogledu rješavanja egzistencijalnih globalnih problema vezano za zaštitu životne sredine, odnosno rješavanja problematike vodnih resursa. Da li će građansko pravo u konačnici samo morati implementirati ono što je sadržano u međunarodnopravnim instrumentima, ovisit će od angažmana države i uticaja domaće doktrine? Suštinski rečeno, postojeće stvarnopravno uređenje, ali i obligacionopravno uređenje neće moći izbjeći globalne trendove i rasprave u vezi privatizacije vodnih resursa, tržišta vode kao robe i ljudskog prava na vodu. Međutim, ljudsko pravo na vodu i ne treba posmatrati ograničeno i rezervisano s obzirom da bosanskohercegovačko prirodno okruženje ne smije biti pravno zanemareno i marginalizirano. Činjenicu da pozitivno pravo vodu u rijekama, jezerima i morima tretira kao opće dobro, koje ne može biti objektom prava vlasništva i drugih stvarnih prava, treba posmatrati sa rezervom s obzirom da je zakonodavac propisao da se posebnim zakonom uređuje stjecanje svojstva općeg ili javnog dobra kao i prestanak tog svojstva, te način upisa ovih dobara u zemljišne knjige. U vezi s tim ne postoji čvrsta garancija da usljed djelovanja globalnih odnosa neće doći do promjene postojećeg zakonskog okvira u kontekstu rasprava o privatizaciji vodnih resursa. Pri tome ne treba zanemariti ni činjenicu da su propisi iz oblasti vode usvojeni u periodu kada ova problematika nije bila uzdignuta na nivo rasprava kao u današnjem vremenu. Stoga je potrebno pokrenuti rasprave s aspekta doktrine i postojećeg stanja ugroženosti bosanskohercegovačkih vodnih

70.a.7 koji glasi: „Svatko ima pravo na vodu za piće. Izvori vode su javno dobro kojim upravlja država. Izvori vode služe prvenstveno i trajno opskrbi stanovništva vodom za piće i vodom za opskrbu kućanstva i u tom dijelu nisu roba na tržištu. Opskrbu stanovništva vodom za piće i vodom za opskrbu kućanstva pruža država izravno i neprofitno putem jedinica lokalne samouprave“. Sarvan Desanka, *„Ljudsko pravo na vodu u hrvatskom zakonodavstvu – de lege lata i de lege ferenda“*, Stručni prikazi, Fondacija Centar za javno pravo, 3.

resursa vezano za globalne rasprave u vezi ljudskog prava na vodu, a sve u cilju da se vodni resursi u pozitivnom pravnom okviru konstituišu kao društvena egzistencijalan vrijednost i ljudsko pravo na vodu. Temeljem takvog pristupa, da se osnaži postojeći pravni okvir i zaštite izvorišta pitke vode. Nesporna je činjenica da su izvorišta pitke vode strateški interes javne vlasti, egzistencijalni uslov ostvarenja prava na život i utemeljenja vladavine prava, no eksploatacija pitke vode putem koncesije radi komercijalizacije od strane privatnih koncesionara narušava vodne resurse i zagarantovano pravo na opštu upotrebu vode.

Prema tome, bosanskohercegovački prirodni vodni resursi moraju biti zaštićeni najvišim pravnim normama od bilo kakve eksploatacije koja nije u svrhu ostvarenja ljudskog prava na vodu. Iz tih razloga potrebno je izmijeniti postojeći pravni okvir koji ne daje jaku garanciju da će sadašnje i buduće generacije imati osigurano ljudsko pravo na vodu niti vodne resurse tretiraju kao kolektivno i egzistencijalno dobro od čijeg postojanja zavisi i ostvarenje drugih proklamovanih prava iz kataloga zaštićenih ljudskih prava.

Iz tih razloga je potvrđena osnovanost i važnost postavljene hipoteze da je usljed globalnih odnosa, a radi zaštite prava na vodu, kao ključnog prirodnog resursa za opstanak svih pripadnika društvene zajednice, potrebno preispitati važnost javne vlasti i državnog intervencionizma u pogledu prirode vlasništva i prava na vodu stavljajući vlasništvou kontekst društvene funkcije, a s druge strane, izazove i perspektivu građanskog prava staviti u kontekst onemogućavanja privatizacije vodnih resursa i potrebe prilagođavanja građanskog prava u pravcu zaštite prava na vodu kao ljudskog prava. Ovo posebno što sve veću ulogu u teoriji građanskog prava preuzima funkcionalistički pristup u pogledu prirode prava vlasništva koji prirodu vlasništva veže za funkciju zaštite životne sredine, odnosno dobrobiti društvene zajednice, što je redefinisana struktura već ranije uspostavljenog ustavnog načela socijalne funkcije vlasništva koji je odigrao važnu ulogu u kontekstu uspostavljanja zakonskih ograničenja vlasništva. Na kraju ne samo da je potrebno šire ograničenje prava vlasništva kada je u pitanju zaštita životne sredine i vodnih resursa, nego je nužno da se vodni resursi stave u kontekst ljudskog prava na vodu i shodno tome da se postojeći pravni okvir preispita i uskladi s tim ciljevima.

LITERATURA

a) Knjige i komentari

1. Babić I. *et al.* (2014), *Komentar Zakona o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine*, Privredna štampa, Sarajevo.
2. Gams Andrija (1963), *Uvod u građansko pravo: opšti deo, peto prošireno izdanje*, Naučna knjiga, Beograd.
3. Gavella N. *et al.* (1998), *Stvarno pravo*, Informator d.d. Zagreb, Zagreb.
4. Gavella N. *et al.* (2007), *Stvarno pravo*, Svezak prvi, Narodne novine d.d., Zagreb.
5. Mutapčić Hamid, Mehić, Anes (2023), *Sticanje nekretnina od nevlasnika, odnos šerijatskog i pozitivnog zakonodavstva*, Off- Set Tuzla, Tuzla.
6. Stojanović Dragoljub (1980), *Stvarno pravo*, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd.

b) Članci

1. Brežanski Jasna, „Vode i vodno dobro“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 1/2001.
2. Gavella Nikola, „Ograničenja prava vlasništva“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka (1991) br. 2.
3. Jeleč Nihada, „Pravo na vodu – osnovno ljudsko pravo“, Istraživački sektor Sekretarijata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018.
4. Mladenov M. Marijana, Milojević Lj. Goran, „Ljudsko pravo na vodu sa posebnim osvrtom na praksu Evropskog suda za ljudska prava“, Strani pravni život, 2019, br. 2, str. 109-119.

5. Nikolić Dušan, „*Apsolutnost svojine u francuskom pravu*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, 2014, vol. XLVIII, br. 4, str. 85–101.
6. Nikolić Dušan, „*Klimatske promene i građansko pravo*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad 2013, vol. XLVII, br. 4, str. 61–80.
7. Nikolić Dušan, „*Neke promene u sferi građanskog prava*“, Glasnik advokatske komore Vojvodine, 2006, vol. 78, br. 7-8, str. 395–412.
8. Nikolić Dušan, Miodorović, Sloboda, „*Svojinski odnosi i pravo na vodu u epohi masovnih migracija*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad 2016, vol. L, br. 4, str. 1083–1101.
9. Nikolić Dušan, „*Pravci razvoja univerzalnog ljudskog prava na zdravu životnu sredinu*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad 2023, vol. 57, br. 1, str. 71–97,
10. Sarvan Desanka, „*Ljudsko pravo na vodu u hrvatskom zakonodavstvu – de lege lata i de lege ferenda*“, Fondacija Centar za javno pravo.
11. Staničić Frane, „*Razlikovanje javnog interesa, općeg interesa i interesa Republike Hrvatske u kontekstu javnopravnih ograničavanja prava vlasništva*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu 55, br. 1 (2018): 111–129,
12. Simonetti Petar, „*Vlasništvo i njegove transformacije, jamstvo i zaštita u ustavnom poretku Republike Hrvatske*“, Zb. Prav. fak. Rij. (1991) v. 31, br. 1, Suppl., 333–364 (2010.)

Pravni propisi

1. Zakon o stvarnim pravima Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine F BiH, br. 66/2013, 100/13 i 32/2019 – odluka US, ZSP FBiH,
2. Zakon o vodama Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine F BiH, broj 70/06,

3. Zakono o eksproprijaciji Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 70/2007, 36/2010, 25/2012, 8/2015 - odluka US i 34/2016
4. Zakonu o obligacionim odnosima, Službeni list SFRJ", br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 - odluka USJ i 57/1989, "Sl. list RBiH", br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994 i "Službene novine FBiH", br. 29/2003 i 42/2011

Internet izvori

1. <https://www.poslovni.hr/kolumne/roba-ili-osnovno-ljudsko-pravo-treba-li-uvesti-trziste-vode-4459879>, posjeta 10.02.2025.

MODERN CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF CIVIL LAW IN THE CONTEXT OF THE NATURE OF PROPERTY RIGHTS

Anes Mehic, MA

PhD student at the Faculty of Law, University of Tuzla

e-mail: anesmehic@hotmail.com

ABSTRACT

The development of civil law cannot be separated from the influence of the ideology of legal positivism, especially when it comes to a firmly established global framework within which the challenges and perspectives of civil law are subject to change and consequently consequential for the subjective rights of the addressees of norms. Legal positivism, whose principles are based on positivist philosophy, plays a dominant role in establishing legal orders and the role of legislators. In the context of civil law, this directly affects the nature of property rights. It is about the constant questioning of property rights, as a subjective right, within which the thesis about the absoluteness of the exercise of private legal authority is subject to the limitations of the legal order. For these reasons, the perspective of civil law, when it comes to property rights, is in mutual relation with the socio-political framework. In other words, the liberally proclaimed ideal that property rights include the broadest legal authority is limited by various requirements that are subsumed under the interests of the legal order. In other words, through the challenges and perspectives of property rights in global social relations and frameworks, the old, or constant tendencies of liberal, individual and collectivist perception of property are present.

The understanding of property rights, as an inviolable human right, needs to be established in practice, but if the interests of the legal order require a different norming of the subject of property rights, this leads to necessary limitations. In this sense, the deep-rooted global framework affects domestic legal systems regarding the nature and limitation of property rights, so it is necessary to take a different legal-philosophical and dogmatic approach to understanding property. For these reasons, the problem and subject of the research aimed to consider and position the nature of property rights starting from the context of theoretical divergence

and taking into account the existing global framework that affects the affirmation of the viewpoint on the nature of property rights in terms of its limitation. It was necessary to consider whether the limitations of property rights are characteristic of the conceptual basis of ownership as the broadest category and based on which reasons the limitation of property rights can be rationalized, while taking into account the real state of the domestic and global framework. On the basis of such findings, various aspects of the nature of property rights in constitutional judicial practice and the intention of limiting property rights in the light of new contemporary and global trends were discussed.

Key words: ownership, property right, limitation of property right, nature of property right, public authority, global framework, right to water